

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
AK. GOD. 2017./2018.

Mateja Bulaja
Uloga e-knjige u srednjoškolskoj lektiri u Hrvatskoj
diplomski rad

Mentor: Izv. prof. dr.sc. Daniela Živković

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

Sažetak.....	3
Summary	4
1. Uvod	5
1.1. Struktura rada.....	6
2. Čitalačke navike mladih	6
3. Školska lektira u srednjoškolskom obrazovanju.....	7
4. E-knjiga	8
4.1. E-knjiga u Hrvatskoj.....	13
5. E-lektira i njezin razvoj u Hrvatskoj	14
5.1. Projekt e-lektire.....	16
5.2. Pozitivne i negativne strane e-lektire.....	17
5.3. Prilagođenost osobama s poteškoćama.....	18
6. Istraživanje korištenja e-lektire kod učenika i njihovih profesora	19
6.1. Cilj istraživanja.....	19
6.2. Metodologija istraživanja	19
6.2.1. Uzorak.....	19
6.2.2. Način provedbe istraživanja	19
6.3. Rezultati istraživanja.....	20
6.4. Rasprava i komentar istraživanja	29
7. Zaključak	32
8. Dodatak	33
8.1. Anketa	33
8.2. Intervju br.1.....	36
8.3. Intervju br.2.....	37
9. Literatura	39

GRAFIKONI

Grafikon br.1 Spol ispitanika	20
Grafikon br.2 Škola koju ispitanici pohađaju.....	21
Grafikon br.3 Čitaju li učenici lektiru u sklopu nastave hrvatskoga jezika	21
Grafikon br.4 Čitaju li učenici povremeno sadržaj koji nije u sklopu lektire	22
Grafikon br.5 Jesu li učenici znali da im je dostupna besplatna e-lektira	22
Grafikon br.6 Imaju li učenici račun na našoj platformi za besplatno dostupnu e-lektiru.....	23
Grafikon br.7 Jesu li učenici koristili stranicu za e-lektire	23
Grafikon br.8 U kojem se razredu srednje škole učenici najčešće koristili e-lektiru.....	24
Grafikon br.9 U kojoj su mjeri učenici koristili e-lektiru.....	25
Grafikon br.10 Jesu li učenici pročitali neku drugu e-knjigu	25
Grafikon br.11 Daju li učenici prednost e-lektiri nad tiskanom knjigom.....	27

SLIKE

Slika br. 1 Izvor e-knjige koju su učenici pročitali.....	26
Slika br.2 Obrazloženje odgovora na prethodno pitanje ima li prednost tiskana ili e-knjiga	28
Slika br.3 Obrazloženje odgovora na prethodno pitanje ima li prednost tiskana ili e-knjiga.....	29

Sažetak

U većem broju europskih zemalja koristi se e-lektira u srednjoškolskom obrazovanju. U Hrvatskoj je također dostupna, a koriste se izdanja „Bulaja naklade“ koja je u suradnji s CARNetom učenicima omogućila besplatnu e-lektiru. Pristup imaju učenici i njihovi nastavnici.

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti, analizirati i utvrditi trenutnu dostupnost i interes za lektiru u obliku e-knjige, i to među učenicima i nastavnicima srednjih škola u Hrvatskoj. U radu će biti istražene pozitivne i negativne strane korištenja e-knjige.

KLJUČNE RIJEČI: e-lektira, srednjoškolsko obrazovanje

Summary

In a number of European countries the e-book is used for assigned reading in secondary school education. It is also available in Croatia. The Bulaja Editions in collaboration with CARNet enabled free e-books for assigned reading in secondary schools. Students and teachers have access. The aim of this graduation thesis is to explore, analyse and determine current availability of e-books as assigned reading and the interest among secondary school students and teachers in Croatia.

KEYWORDS: e-book, assigned reading, secondary school

1. Uvod

Tema diplomskog rada jest uloga elektroničke knjige u lektiri u srednjom školama u Hrvatskoj. Loša informiranost učenika o dostupnosti besplatne e-lektire te ostali vanjski faktori utječu na slabu uporabu i iskoristivost navedene usluge.

Učenici danas sve manje čitaju i istražuju, razlog su djelomično i novi mediji, koji zaokupljaju njihovu pozornost. E-lektira je namijenjena čitanju preko različitih uređaja koje učenici svakodnevno koriste. Iz tog razloga e-lektira je dobra alternativa tiskanoj knjizi u čitanju obvezne školske lektire.

Ranije je knjiga bila glavni izvor informacije, što se tiče pronalaska i prijenosa informacije. Pronalazak informacije i stjecanje znanja danas nije kompleksan proces nego je dostupan svima u svako vrijeme. Digitalizacija je omogućila da je jedna e-knjiga dostupna neograničenom broju ljudi koji ju čitaju *online* ili su je prenijeli na vlastito računalo. Korisnici ne moraju brinuti niti o čuvanju građe od oštećenja, jer e-knjiga nema takva ograničenja. Ona također štedi prostor korisnika i omogućuje uštedu vremena u odnosu na klasičnu posudbu i povrat knjižnične građe. Digitalizacija je promijenila svijet kojega smo ranije poznavali te je omogućila da milijune knjiga u istom trenutku držimo na jednom dlanu.

Iskoristivost e-knjige u školstvu prepoznali su i hrvatski izdavači, te je „Bulaja naklada“ u suradnji s CARNetom našim učenicima i njihovim profesorima omogućila besplatan pristup e-lektiri i to na mnogo zabavniji i moderniji način. Digitalizirana su djela popraćena i dodatnim multimedijским sadržajem te su prilagođena potrebama učenika.

1.1. Struktura rada

U prvom dijelu rada, nakon kratkog osvrtu na čitalačke navike mladih danas, iznijete su osnovne činjenice o elektroničkoj knjizi, kratka povijest e-knjige, njezine pozitivne i negativne strane te dostupnost u Hrvatskoj kako bi rezultati bili jasniji.

Zatim će se govoriti o e-lektiri te besplatnoj internetskoj stranici <https://lektire.skole.hr/> koja dostupna kod nas. Nakon predstavljanja samog projekta, govorit će se o karakteristikama e-lektire, o njezinim prednostima i nedostacima, te prilagođenosti osobama s posebnim potrebama. Također će biti iznijete zanimljive činjenice i statistički podaci o korištenju e-lektire. Istraženo je također koliko se javno govorilo na temu e-lektire u Hrvatskoj te su predstavljeni projekti na tu temu.

Govorit će se i o samoj digitalizaciji i autorskim pravima, jer su to bitna poglavlja s obzirom na temu.

Nakon svega predstavljeno je istraživanje na temu korištenja e-lektire naših učenika završnog razreda srednje škole te intervju s profesorima. Iznijeta je metodologija istraživanja te su na kraju predstavljeni i rezultati te osvrt na istraživanje.

Na kraju je donesen i zaključak na cjelokupan rad s obzirom na rezultate istraživanja i sakupljene činjenice.

Osnovno polazište rada jest činjenica da je našim učenicima dostupna besplatna *online* lektira, a upitno je njihovo korištenje e-lektire.

Svrha je rada prikaz trenutnog korištenja e-lektire u hrvatskom srednjoškolskom obrazovanju. Dobiveni će rezultati biti pokazatelj sadašnjeg stanja te mogu pomoći u budućim sličnim istraživanjima.

2. Čitalačke navike mladih

Opće je poznata činjenica da su mladi zapostavili čitanje i interes za knjigom. Interes je danas na tehnologiji, Internetu, videoigrama i ostalim zabavnim sadržajima. Djeca prerastaju u mlade koji su sada već predstavnici tzv. digitalne generacije i ona je neizbježan segment današnjice. „Kako da nazovemo te nove studente današnjice? Neki ih nazivaju N - [za Net] - gen ili D - [za digitalna] - generacija. Najkorisniji naziv koji sam našao bio je Digitalni

urođenici. Današnji su studenti izvorni govornici digitalnog jezika računala, videoigrice i Interneta.“¹

Dokazano je da čitanje različite literature i to od najranije dobi doprinosi čitalačkoj pismenosti. „Novija istraživanja pokazala su da bolja čitalačka pismenost znači veću vjerojatnost za nastavak školovanja do 21. godine života, da je čitalačka pismenost pretkazivač profesionalne karijere (bolji od školskih ocjena), da pozitivno utječe na odnos prema studiranju, da je povezana sa sklonošću cjeloživotnom učenju i sa sudjelovanjem u društvu i političkim djelovanjem, da je važna za pojedinca, ali i za gospodarski rast zemlje.“²

Bolja čitalačka pismenost kako je rečeno doprinosi boljem snalaženju u određenim životnim situacijama. Nastavak školovanja i težnja za učenjem važni su sa pojedinca u izgradnji njegove ličnosti i karaktera. Cjeloživotno učenje koje je potaknuto čitanjem i istraživanjem s naglaskom na cilj unaprjeđenja znanja, vještina i kompetencija također doprinosi osobnom rastu ali i rastu cjelokupne zajednice u kojemu osoba djeluje. Kritičko promišljanje također je rezultat čitanja kao i kreiranje vlastitog mišljenja. Dovoljno je razloga zbog kojih bi mladi trebali upravo čitanje svrstati u jedan od svojih danas raznolikih hobija. Tehnologija je pružila čitanje po njihovoj mjeri - putem računala, mobitela, tableta, e-čitača. Ipak, izgleda da niti to nije dovoljan poticaj za čitanje mladima danas.

3. Školska lektira u srednjoškolskom obrazovanju

Pojam lektira vezan je uz proces čitanja. Potječe od francuske riječi *lecture* i označava čitanje, štivo, ono što se čita, tekstovi koji su učenici dužni pročitati prema nastavnom planu i programu.³

Školska lektira dio je nastavnog programa hrvatskoga jezika. Proteže se kroz osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, a njezina je uloga upoznavanje s domaćom i stranom književnosti i s jezikom. Doprinosi i intelektualnom rastu, razvoju mašte te razvija kritičko

¹ Prensky, M. Digitalni urođenici, digitalni pridošlice. // Edupoint. Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/40/clanci/3.html> (15.5.2018.).

² Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017.do 2022.godine. Ministarstvo kulture. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf> (15.5.2018.).

³ Bibliografija. // Leksikon JLZ, A-Ž. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1974. Str. 542.

promišljanje. Lektirna djela su propisana po razredima te su sastavni dio nastave književnosti u svim razdobljima školovanja, jer čitanjem savladavamo materinski jezik, učimo govoriti i uočavati zakonitosti književnoga jezika.⁴ Uloga je lektire obrazovati te odgajati učenike kroz razne životne situacije s kojima se likovi književnih djela susreću. Iz svake se pojedine lektire na kraju čitanja može izvući jasna poruka.

Temeljna je djelatnost u vezi s književnošću i lekturom čitanje, stoga se njihove zadaće moraju podudarati sa zadaćama čitateljskoga odgoja, a to su: „dostići/postići određenu razinu književnoga obrazovanja; razviti kulturu čitanja, stvaralačke sposobnosti učenika/učenika, književni ukus; omogućiti bogatiji, sadržajni i suptilniji duhovni život; izgraditi cjelovit pogled na svijet.“⁵

U srednjoškolskom obrazovanju lektira ima istu ulogu ali možda veći utjecaj na učenike u odnosu na osnovnoškolsku lektiru, zbog razloga jer ju čitaju i doživljavaju u kasnijoj dobi. Za učenike srednjih škola lektira je bitna jer je uključena u završno srednjoškolsko testiranje, odnosno, državnu maturu. Propisana je od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja te su učenici dužni pročitati obvezne lektire naslove, a popis djela dostupan je na webu.

Književna su djela kroz sve četiri godine srednjoškolskog obrazovanja poredana kronološki, sama lektira također prati taj slijed te su samim time učenicima književna djela lakše pamtljiva. U programu hrvatskoga jezika u srednjoj školi prevladava književnost nad gradivom gramatike. Čitanje i obrada lektirnih djela nosi veliki postotak nastave hrvatskog jezika, stoga je to razlog više zašto bi učenici trebali čitati obveznu školsku lektiru.

4. E-knjiga

Lektira može biti dostupna u tiskanom i elektroničkom obliku te je jedan dio rada posvećen definiranju pojma e-knjige.

„Elektronička knjiga je jedna ili više računalnih datoteka omeđenoga sadržaja koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, DVD-u i drugim elektroničkim materijalnim medijima).“⁶

⁴ Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja, Zagreb : Školska knjiga, 1986. Str. 86.

⁵ Rosandić, D. Metodika književnoga odgoja. Zagreb : Školska knjiga, 2005. Str. 52.

⁶ Horvat, A. ; Živković, D. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 99.

„Prema ISBD(ER)-u, elektronička građa je građa namijenjena uporabi uz pomoć računala, a uključuje građu koja zahtijeva uporabu vanjskih uređaja računala, kao i jedinice koje se mogu koristiti na interaktivan način.“⁷

E-knjiga od svojih samih početaka konkurira tiskanoj knjizi i nameću se pitanja što budućnost e-knjige donosi u budućnosti tiskanoj knjizi. Danas je na tržištu dostupan veliki broj e-knjiga, iako je to još uvijek puno manji broj od tiskanih.

Za sada je izvjesno samo da broj e-knjiga raste velikom brzinom i to zahvaljujući digitaliziranim izdanjima koja se okupljaju u zbirke na webu. Mnogo je veći broj takvih, za razliku od e-knjiga koje su izvorno proizvedene i objavljene te namijenjene samo za elektronički oblik. „Opsežne zbirke digitaliziranih djela, među kojima prevladavaju knjige, nastale su zahvaljujući entuzijazmu pokretača projekata digitalizacije i sponzora, ali i zbog činjenice da su ta djela većinom nezaštićena pa se mogu digitalizirati i objaviti na webu bez traženja odobrenja autora ili nositelja autorskih prava.“⁸

Razvoj tehnologije i Interneta rezultirao je pojavom e-knjige, a sama se ideja razvila pred kraj 20. stoljeća.

Sedamdesetih godina 20. stoljeća iz *Projekata Gutenberg* i *Oxford Text Archive* nastaju prve e-knjige. „*Projekt Gutenberg* pokrenuo je Michael Hart na Sveučilištu Illinois 1971. godine kad je upisivanjem teksta godišnje uspijevaao na dobrovoljnoj osnovi objaviti jednu e-knjigu.“⁹ Digitalizaciju provode volonteri, a korisnicima je pristup lako dostupan i besplatan. *Projekt Gutenberg* započeo je polako, bez komercijalnih reklama a provodili su ga zaljubljenici u knjigu i knjižničari. Tako je stoti je naslov objavljen je tek 1994., dok je tisućiti objavljen 1997. godine.¹⁰ Važno je reći da *Gutenberg* digitalizira nezaštićena djela te je danas dostupno više od 100.000 e-knjiga koje su besplatne i mogu se čitati u *online* izdanju ili preuzeti na vlastiti uređaj.

⁷ ISBD(ER) : međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. str. 11.

⁸ Horvat, A. ; Živković, D. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str .104.

⁹ Ibidem, Str. 96.

¹⁰ Lončar, M. Elektronička knjiga i elektronički čitač kao nova usluga: iskustva i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 101-126.

Drugi projekt *Oxford Text Archive*, najstariji digitalni arhiv sveučilišnih tekstova i e-knjiga, nastaje u Ujedinjenom Kraljevstvu godine 1976., a pokreće ga Lou Burnard. Cilj je projekta znanstvenoj zajednici omogućiti pristup raznoj znanstvenoj i stručnoj literaturi.

Postoji i teorija da je e-knjiga nastala u Sjedinjenim Američkim Državama, devedesetih godina 20. stoljeća. Voyager tvrtka je preko svojeg računala Macintosh nudila pristup e-knjizi. Mišljenja su podijeljena, neki su teoretičari naklonjeni ovoj teoriji te smatraju da je povijest e-knjige započela upravo ovdje, a Sjedinjene Američke Države smatraju kolijevkom e-knjige.¹¹

Još se 2001. godine nije znala točna definicija niti je bio poznati izraz kojim danas označavamo elektronički knjigu. Tiskano izdanje ugledne američke enciklopedije *World Book Encyclopedia* 2001. godine još uvijek spominje „nepapirnu knjigu“, odnosno *paperless book*. Pod naziv „nepapirna knjiga“ mogu se uvrstiti svi objavljeni mediji koji nisu papir, stoga taj naziv nije usko povezan s e-knjigom koju danas imamo.¹²

E-čitači, pametni telefoni i mobiteli neki su od uređaja koji omogućavaju *online* čitanje. Ljubitelji e-knjiga privlači mogućnost čitanja na zanimljiviji, lakši, i današnjici prilagodljiviji način.

Koncem dvadesetog stoljeća javljaju se prvi čitači, oko 1998. godine. Dobar uređaj za e-čitanje koji privlači čitatelje, treba biti praktičan za korištenje i njegove karakteristike trebaju odgovoriti potrebi korisnika. Treba biti i privlačnoga dizajna, prikladne veličine, jednostavan za korištenje - ovisno ciljanoj skupini korisnika.

„E-čitač jest uređaj veličine džepne knjige koji omogućuje čitanje digitalnih sadržaja, posebice e-knjiga. Da bi se uopće pokazala potreba za takvim uređajima, bilo je potrebno ponuditi mnoštvo e-knjiga, bilo da su nastale digitalizacijom ili da su izvorno proizvedene kao digitalne. Projekti opsežne digitalizacije dali su razvoju e-čitača snažan poticaj.“¹³

¹¹ Horvat, A. ; Živković, D. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 98.

¹² Ibidem.

¹³The Evolution of the Kindle e-Reader – in Pictures. // Good e-Reader. Dostupno na:

<http://goodereader.com/blog/electronic-readers/the-evolution-of-the-kindle-e-reader-in-pictures> (15.5.2018.).

Izgled se e-čitača mijenjao kroz povijest i to naravno od većih i nepraktičnih, do današnjih, dlanu prilagođenih uređaja sa svim dodatnim karakteristikama koje čitatelju olakšavaju čitanje. Najpoznatiji čitač danas jest *Kindle*, ali na tržištu postoji i mnoštvo drugih (Nook, Kobo, Palm, BeBook Neo, Barnes & Noble Nook color i drugi), cjenovno pristupačnijih čitača. *Kindle* uređaj za kupnju je dostupan preko *online* trgovine *Amazon.com*, kao i veliki broj e-knjiga koje se mogu kupiti i preuzeti na vlastiti uređaj.

Definirana su formalna i intelektualna obilježja e-knjige jer ona se po njima pridružuje postojećoj knjižničnoj građi.

„Formalna obilježja e-knjige:

- *priroda* (jezično djelo - pisano, govorno, računalni program te slika i zvuk),
- *materijal* (CD-ROM, DVD, web),
- *opseg* (veličine jedne ili više datoteka) i *oprema*,
- *tehnika proizvodnje* (informatički postupci),
- *način korištenja* (s pomoću uređaja),
- *način objavljivanja* (omeđena publikacija).

Intelektualna obilježja e-knjige:

- *namjena* je čitanje, fragmentarno ili u cijelosti,
- *sadržaj* prema stupnju obradbe može biti primaran, sekundaran i tercijaran,
- govori o predmetu ili temi,
- rezultat je rada jednog ili više *autora* bez obzira na vrstu autorstva,
- predstavlja *izvor* podataka za korisnike,
- *raspačava* se uz naplatu, npr. putem knjižarske mreže ili besplatno,
- *dostupna* je korisnicima u knjižnici,
- posjeduje određenu *izvornost*.¹⁴

Znanstvenici i korisnici su podijeljeni kada je riječ o korištenju e- knjige i tiskane knjige. Kako i tiskana knjiga, tako i e-knjiga ima svoje prednosti i nedostatke.

„Glavne prednosti e-knjige su pretraživost, prilagodljivost, mogućnost jednostavnog povezivanja s drugim digitalnim dokumentima, prenosivost, lakoća pristupa i dugotrajnost.“¹⁵

Ekonomska i ekološka prihvatljivost također su prednosti e-knjige, smanjena potrošnja papira za izradu tiskane knjige primjer je ekološke prihvatljivosti.¹⁶E-knjiga nudi uštedu fizičkog

¹⁴ Horvat, A. ; Živković, D. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 102.

¹⁵ Selthofer, J. Design of e-books: readers' expectations in a comparative perspective. // *Libellarium* : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova 6, 1-2(2013), str. 91-97. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/119583> (15.5.2018.).

prostora. Format je također podesiv, iako e-knjige većinom dolaze u PDF formatu, Wordu, epubu, txt-u, HTML-u. Jednostavna je i pregledna za korištenje te omogućuje pretraživanje po ključnim riječima ili ulomcima. Tekst e-knjige moguće je označiti, podvući ili istaknuti. Moguće je mijenjati veličinu slova te prilagoditi svjetlost po potrebi. Određeni čitači imaju ugrađene zvučnike što omogućuje slušanje audio zapisa stoga je e-knjiga prilagodljiva osoba s određenim poteškoćama. Noviji e-čitači imaju ekran osjetljiv na dodir te su otporni na vodu. „Bitno obilježje e-knjiga je mogućnost čitanja *offline*, odnosno nakon što je knjiga preuzeta na uređaj za čitanje, više nije potreban internet.“¹⁷ E-čitača na tržištu je mnogo te svaki od njih odgovara određenoj skupini korisnika. Prilagodljivost korisniku te lakoća korištenja osobine su koje privlače nove korisnike.

E-knjiga ima i svoje nedostatke. Nedostaci su prije svega cijena i loša dostupnost što se tiče kupnje. E-knjiga je manje dostupna nego tiskana knjiga i zbog problema standardizacije u određenim mjestima, sučelja nisu standardizirana. „Pod time se misli na primjerenu tehničku opremu koja predstavlja solidnu internetsku vezu i riješen mehanizam naplate na međunarodnoj razini potreban za preuzimanje sadržaja bez obzira na državne granice. Za razliku od autora tiskane knjige, autor ili nositelj prava na e-knjigu može ograničiti korištenje svoga djela, na primjer ovisno o vrsti korisnika i svrsi korištenja.“¹⁸ Nedostatak je moguće brisanje podataka i trajni gubitak radi neispravnog uređaja. Kvar uređaja, zastarijevanje modela te potrošnja baterije, čak i zagađivanje okoliša također su nedostaci e-knjige.¹⁹

Dva su načina stvaranja e-knjige. Jedan jest izravan oblik stvaranja u elektroničkom uzdanju. Drugi je način digitalizacijom tiskanog djela. Digitalizacija „je proces pretvaranja fizičkih tiskanih knjiga u elektroničke knjige ili digitalne slike.“²⁰ *IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom* navode da je digitalizacija pohranjivanje i snimanje slika korištenjem računalne tehnologije. „Snimanjem digitalnom kamerom ili skeniranjem dobiva se

¹⁶ Dasović, E. ; Petković, G. ; Pasanec Preprotić, S. Oblikovanje i budućnost knjižnog uveza u svijetu e-knjige. // Technical journal 9, 4(2015), str. 440-445.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Horvat, A. ; Živković, D. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str.103.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Dasović, E. ; Petković, G. ; Pasanec Preprotić, S. Oblikovanje i budućnost knjižnog uveza u svijetu e-knjige. // Technical journal 9, 4(2015), str. 440-445.

elektronička slika u binarnom digitalnom kodu (niz nula i jedinica) koja se može vidjeti na zaslonu računala i ispisati na papiru. Podaci se pohranjuju na magnetnom ili optičkom mediju.“²¹ Također se navode prednosti i nedostaci digitalizacije. Neke od prednosti jesu veća dostupnost, mogućnost izrade kvalitetne kopije, lakoća pretraživanja informacija, mogućnost reproduciranja slika bez smanjenja kvalitete te opcija elektroničke restauracije slika. Negativne strane digitalizacije jesu financijska izdavanja. Digitalizacija je skupa te zbog toga i nije široko dostupna, a uređaji za digitalizaciju također i zastarijevaju. Vrijeme potrebno za digitalizaciju također je nedostatak jer je za kompleksnije stvari potrebno mnogo uloženog vremena.

4.1. E-knjiga u Hrvatskoj

Dok su razvijene zemlje prihvatile e-knjigu te uvidjele njezine prednosti, u Hrvatskoj je stanje s e-knjigom još uvijek prilično loše. Mali je broj knjiga dostupan na hrvatskoj jeziku u elektroničkom obliku te se nerijetko knjige objavljuju nezakonito, na ilegalnim internetskim platformama. Ilegalnim postavljanjem knjiga krše se autorska prava. Godine 2000. *Smjernice za knjižnično zakonodavstvo i politiku u Europi* Vijeća Europe/EBLIDA-e donose zakone u kojima navode da reproduciranje knjiga u knjižnicama mora biti u skladu s nacionalnim zakonom zemlje o autorskom pravu. Autorsko je pravo u Hrvatskoj uređeno ustavom. „Ustav Republike Hrvatske oslanja se i na *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* Ujedinjenih naroda iz 1948. godine, koja autorima jamči zaštitu moralnih i materijalnih interesa na njihova djela.“²²

Najveći problem u Hrvatskoj jest veliki porez na e-knjigu. „Osim e-knjižara i broja objavljenih e-knjiga, za budućnost e-knjige u Hrvatskoj važnu ulogu ima i porez na digitalne publikacije. Ulaskom u EU 2014. godine, Hrvatska je uvela PDV na knjige. Umjesto dotadašnje nulte stope oporezivanja, za tiskane knjige određena je stopa od 5%, a za e-knjige (maksimalna) porezna stopa od 25%.“²³ Nakladnici zbog visokog poreza ne podržavaju tržište e-knjige jer kao takva nema tiskarske troškove a opterećena je velikim porezom. Tomu u

²¹ Adcock, E.P. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 68.

²² Horvat, A. i Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009., Str.12.

²³ Tomašević, N. Kreativna industrija i nakladništvo: e-knjiga. Zagreb: Ljevak, 2015. str.128.

Hrvatskoj doprinosi i ekonomsko stanje te se nakladnici svejedno bore s padom prodaje tiskanih izdanja.

„Prvi uspjeh e-knjige u Hrvatskoj zabilježen je 2003. godine objavljivanjem knjige Noama Chomskog *Mediji, propaganda i sistem*. E-izdanje te knjige objavljeno je u lipnju 2003. godine, a sljedećih mjesec dana knjigu je čitalo više od 3 100 posjetitelja stranica.“²⁴

Za pojavu e-knjige na hrvatskom tržištu zaslugu imaju elektroničke kompanije. Godine 2010. osnovana je prva e-knjižara *Took Book*, a svrha je bila isključivo prodaja e-knjige stranih i domaćih autora. *Took Book* platforma još je uvijek aktivna te je jedna od rijetkih koja je zaživjela, većina je drugih propala zbog velikog poreza, malo sponzorstava i podrške, te zbog relativno male zainteresiranosti. Pored navedene e-knjižare, u Hrvatskoj postoji još nekoliko njih (*Superknjižara, e.knjiga.hr*), no zainteresiranost šire javnosti je prilično mala, razlog je visoka cijena dostupnih e-knjiga.

5. E-lektira i njezin razvoj u Hrvatskoj

„E-lektira je lektira koja je svim korisnicima dostupna na različitim elektroničkim medijima. Uključuje karakteristike specifične za tekstualne i multimedijalne zapise koji su pohranjeni na tim medijima.“²⁵ E-lektira je osmišljena kao pomoć u učenju i čitanju. Cilj je i e-lektire učenicima omogućiti i približiti knjigu putem uređaja koje učenici svakodnevno koriste i tako im lektiru učiniti dostupnom i lakom za korištenje.

E-lektira je u Hrvatskoj još uvijek u procesu probijanja. Učenici i njihovi profesori tek se prilagođavaju na ovu vrstu čitanja, iako su besplatne e-lektire u Hrvatskoj dostupne od 2009. godine. Potvrđuje to sama činjenica da jako malo znanstvenika piše o e-lektiri kao i činjenica da je tek na nekolicini kongresa i skupova e-lektira bila glavna ili sporedna tema. Na temu e-knjige se u zadnje vrijeme piše i govori, no s e-lektirom nije tako. Ona obuhvaća i područje školstva i pedagogije te je potrebno uključiti stručnjake iz više znanstvenih područja. Potrebno je vrijeme da bi se uvele preinake i da bi e-lektira stekla svoju brojniju publiku.

²⁴ Tomašević, N. Kreativna industrija i nakladništvo: e-knjiga. Zagreb : Ljevak, 2015. str. 126.

²⁵ Alerić, M. et.al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016. Str. 6.

Činjenica da je i stanje s e-knjigom u Hrvatskoj još uvijek u fazi prihvaćanja, situacija s e-lektrom nije iznenađujuća.

Godine 2015. provedeno je istraživanje na temu čitanja e-knjige među učenicima šestih razreda te su rezultati pokazali da učenici shvaćaju da je čitanje bitno i korisno(90%), također većina je učenika, 96% njih, odgovorilo da čita lekturu, no kada je riječ o e-knjizi, više je od polovice(72%) učenika odgovorilo da na prvo mjesto ipak stavlja tiskanu knjigu. Od 28% učenika koji su e-knjigu stavili na prvo mjesto, polovica njih je čitala e-lekturu.²⁶

E-lektira je u Hrvatskoj besplatno dostupna zahvaljujući projektu e-lektire te nositeljima projekta „Bulaja nakladi“ i CARNet-u. Dostupna su sva obvezna djela s popisa školske lektire, i to od prvog razreda osnovne škole pa do kraja srednjoškolskog obrazovanja. E-lektira dostupna je i u audiovizualnom obliku što je korisno učenicima s određenim poteškoćama, ali i svima ostalima.

IFLA u svom priručniku *Smjernice za projekte digitalizacije* govori o potrebi i razlozima digitalizacije, o samom postupku, o pravnim aspektima(autorska prava), o financiranju te o ljudskim resursima. Iako naglasak nije na e-lektiri, digitalizacija i autorsko pravna pitanja bitan su dio za e-lekturu.

Stručna je radna skupina 2016. godine sastavila *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira* u sklopu projekta *e-Škole: uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola*. Nositelj je projekta bio CARNet - Hrvatska akademska i istraživačka mreža. U prijedlogu kriterija iznose se pozitivne i negativne strane e-lektire te se daju prijedlozi za unaprjeđenje.

Hrvatska udruga školskih knjižničara je 13. studenoga 2015. godine u sklopu u okviru 38. međunarodnoga sajma knjiga i učila – *Interlibera* organizirala okrugli stol na temu e-lektire. Govorilo se o izazovima koje e-lektira stavlja pred knjižničare i učenike. Također se govorilo o ulozi e-knjige u standardima za školske knjižnice, te položaju i ulozi školske knjižnice i knjižničara u digitalnom okruženju.²⁷

²⁶ Milički, J. ; Sudarević A. Ispitivanje stavova i iskustva čitanja e-knjige među Google generacijom u RH. // Hrčak 51-52(2016), str. 20.

²⁷ E-lektire – osvrt na okrugli stol. 2015. // Hrvatska udruga školskih knjižničara. Dostupno na: <http://www.husk.hr/e-lektire-osvrt-na-okrugli-stol/> (25.5.2018.).

Na temu e-lektire u svibnju 2016. godine održan od strane je CARNeta je webinar pod nazivom *Webinar o razvoju e-lektira i razmjena ideja*. Webinar je bio namijenjen autorima digitalnoga sadržaja, nastavnicima, nakladnicima ali i ostalima koji imaju interes za e-lektiru. Cilj je webinaru bio prikupljanje ideja i primjera dobre prakse o tome u kojoj mjeri i na koji način pristup lektirama u elektroničkom obliku može učenicima olakšati kvalitetnu pripremu za nastavu hrvatskoga jezika.²⁸

5.1. Projekt e-lektire

Na Web stranici <https://lektire.skole.hr> dostupne su besplatne e-lektire, a obuhvaćaju osnovnoškolski i srednjoškolski program. Glavni je realizator projekta „Bulaja naklada“ te Hrvatska akademska istraživačka mreža CARNet, a ostvaren je uz inicijativu i potporu Ministarstva obrazovanja i znanosti te s radom započinje 2009. godine.

Dostupna su cjelovita djela hrvatskih i stranih autora, a koja ulaze u školski plan i program nastave hrvatskoga jezika.

E-knjige su dostupne preko elektroničkog identiteta u AAI@Edu.HR sustavu. Prijaviti se mogu učenici, njihovi nastavnici te studenti i profesori.

Formati objavljenih e-knjiga su različiti, tako da je građu moguće pregledavati na Internetu kao interaktivni sadržaj, nadalje u PDF formatu te i FILIP formatu.

Početni izvor sadržaja ovih stranica je projekt „Klasici hrvatske književnosti na CD-ROM-u“, kojega je 1999. godine pokrenula i realizirala „Bulaja naklada“. Bio je to njihov prvi uspješni multimedijски projekt, za kojim su uslijedili brojni drugi. Poznati projekti još su: „Priče iz davnine“, zatim serijal glazbenih igara „Interaktivni klasici“, te najnoviji eksperimentalni film „Mehaničke figure“, inspiriran Nikolom Teslom.²⁹

E-lektire nastaju digitalizacijom. Određeni broj naslova zaštićena su djela, stoga se za njihovu digitalizaciju i objavljivanje kao lektirno e-izdanje treba tražiti odobrenje autora ili nositelja prava. „Zakonskim se propisima utvrđuju imovinska, moralna i druga prava stvaratelja i

²⁸ Webinar o razvoju e-lektira i razmjena ideja. 2016. // CARNET: Znanje povezuje. Dostupno na: https://www.carnet.hr/webinari/razvoj_e-lektira_i_razmjena_ideja (5.6.2018.).

²⁹O projektu eLektire. // eLektire.skole.hr. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (25.5.2018.).

nositelja prava i stvaraju uvjeti u kojima je moguće nadzirati korištenje djela i osigurati da se autorima plati pravična naknada.³⁰ Ipak, autorsko pravo ima i svoje vremensko ograničenje. U Hrvatskoj je autorsko djelo, kao i većinom u svijetu, bez obzira na medij, zaštićeno za života autora, cijelu godinu u kojoj je autor umro i idućih 70 godina.³¹

5.2. Pozitivne i negativne strane e-lektire

O pozitivnim se i negativnim stranama govore autori *Prijedloga kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*.

Kao pozitivne strane oni navode veću mogućnost ispunjavanja vlastitih želja prilikom čitanja. Pod time se misli da je učeniku na izbor putem čega želi pročitati određenu lektiru. Personalizacija sadržaja također je prednost jer tako daroviti učenici ili učenici s poteškoćama sadržaj mogu prilagoditi sebi. Osmišljenom se obradom i prezentacijom e-lektire dodaju vrijednosti čitateljskom iskustvu. Navedena je stavka bitna za učenike s posebnim potrebama, odnosno specifičnim teškoćama učenja, e-lektira je fleksibilna i prilagodljiva kognitivnom i jezičnom razvoju takvih učenika. Nadalje, e-lektira je poveziva s već dostupnim digitalnim sadržajima kojima je moguće pristupiti na mrežnim mjestima.³²

Pozitivnih strana je još mnogo, stoga joj poticanje čitateljskih navika u smislu poticanja različitih oblika vođenog ili ciljanog čitanja donosi prednost, kao i poticanje prepričavanja pročitane djela te razumijevanje istog uz pomoć razlikih poveznica na zanimljive digitalne sadržaje. „Nadalje, potiče izradu rječnika i jezičnih izraza što će omogućiti automatizirano čitanje i olakšati dekodiranje lektirnog teksta upućivanjem na mrežne rječnike ili jezične savjetnike te potiče razvoj društvenih mreža, foruma, brbljaonica za umrežavanje učenika i nastavnika na kojima će moći izmjenjivati iskustva o čitanju lektirnih djela, ispunjavati ankete o čitateljskim navikama, pisati recenzije o pročitanim lektirnim tekstovima i sl.“³³

³⁰ Horvat, A.; Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo. 1. elektroničko izd. (prema tiskanom izd. Iz 2009). Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Datoteka ePub. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.hr/2002/> (15. 5. 2018.). Str. 18.

³¹ Ibidem.

³² Alerić, M. et.al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016. Str.7.

³³ Alerić, M. et.al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016. Str. 10.

Uz prednosti, e-lectira ima i svoje nedostatke. Prema mišljenju mnogih, glavni je problem još uvijek sam čitatelj koji e-knjizi ne daje priliku. „Papir pruža cjelovitost teksta, on se pipa, on miriše na vrijeme i mjesto svog nastajanja, on odaje duh tvorca. Knjige na papiru žive.“³⁴

U Hrvatskoj je još uvijek veliki problem dostupnost uređaja preko kojih je moguće čitanje e-lectire. Tehnička pokrivenost u našim je školama na niskoj razini, to je razlog zbog kojega se mnogi odlučuju na tiskanu knjigu.

5.3. Prilagođenost osobama s poteškoćama

U *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lectira* navedeno je da je e-lectira prilagođena i osobama s poteškoćama. Naglasak je osobama s poteškoćama u čitanju, pisanju i poremećajima koncentracije. Prijedlog navodi kako čitanje e-lectire olakšava posebne jezične teškoće (djeca s neočekivanim tijekom jezičnog razvoja, a da razlozi za to nisu dokučivi) i specifične jezične teškoće (disleksija, disgrafija, diskalkulija, dispraksija, posebne jezične teškoće, ADD i ADHD sindrom).³⁵

E-lectira pozitivno utječe i skupinu korisnika s oštećenjem vida kojima su potrebni zvučna lectira i Brailleovo pismo, osobe s oštećenjem sluha kojima je potrebna jezična prilagodba zbog razumijevanja teksta, kao i gore navedene osobe s disleksijom, ADD i ADHD sindromom, jer takve skupine trebaju grafičku i jezičnu prilagodbu djela, kao i zvučnu lectiru.³⁶ Audiovizualne knjige koriste i ostali srednjoškolci, osim učenika s posebnim potrebama. Učenici na taj način lakše i brže prolaze kroz lectirno štivo, s čime si omogućavaju uštedu vremena.

³⁴ Medić, I. Da li se budućnost knjige krije u neutralnom papiru ili alternativnom mediju. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, 1/4(1996), str. 35.

³⁵ Alerić, M. et.al. *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lectira*. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016. Str. 8.

³⁶ *Ibidem*.

6. Istraživanje korištenja e-lektire kod učenika i njihovih profesora

Istraživanje se provodi radi uvida u stvarno stanje korištenja e-lektire i same navike čitanja među učenicima srednjih škola. Polazna je pretpostavka da srednjoškolci općenito ne čitaju lektiru dovoljno i nisu u potpunosti upoznati s programom besplatne e-lektire. Rezultati će pokazati koliki je interes za čitanjem općenito i za čitanjem e-lektire.

6.1. Cilj istraživanja

Opći je cilj rada istražiti, analizirati i utvrditi opći interes za lektirama u obliku e-knjige. Nadalje, cilj je također istražiti i stajalište nastavnika o e-lektiri i dobiti odgovor podržavaju li korištenje e-knjige među svojim učenicima ili se tomu protive i koji su razlozi. S obzirom na opći cilj, nužno je napraviti istraživanje te odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Jesu li učenici 4. razreda srednjih škola u svom dosadašnjem školovanju čitali e-lektire i ako jesu, u kojoj mjeri?
- Koje je stajalište profesora o e-lektiri?
- Za čime učenici češće posežu kada je riječ o lektiri, za e-lektirama ili za tiskanom knjigom?

6.2. Metodologija istraživanja

6.2.1. Uzorak

Ispitanici u istraživanju jesu učenici završnih razreda srednje škole. Dakle, samo punoljetne osobe sudjelovati će u ispitivanju, a količinski će biti ispitana četiri razreda. Jedan razred jest 4. razred Prirodoslovno-matematičke gimnazije u Požegi, a drugi jest 4. razred s Jezične gimnazije, također u Požegi. Ostala su dva razreda opći razredi gimnazije Lucijana Vranjanina u Zagrebu. U istraživanju će sudjelovati i profesori hrvatskoga jezika koji predaju u srednjim školama.

6.2.2. Način provedbe istraživanja

Istraživanje je provedeno metodom ankete i intervjua. Učenici su ispunjavali anonimnu anketu koja je bila dostupna *online* te su na nju pristajali dobrovoljno. Profesori su ispitani putem intervjua radi preciznijih odgovora i što točnijih krajnjih rezultata. Anketni upitnik

sastoji od 13 pitanja koja su podijeljena u 3 skupine. Prva skupina pitanja jesu o ispitaniku, druga skupina pitanja odnosi se na čitateljske navike lektire uopće te treća skupina pitanja propituje korištenje e-lektire te e-knjige. Učenici su odgovarali na pitanja označavanjem jednog od ponuđenih odgovora ili dopisivanjem vlastitih odgovora. Rezultati su obrađeni statističkom metodom izračunavanja podataka, a rezultati su prikazani grafički, izradom kružnih dijagrama.

Proveden je individualni intervju s profesorima, a sudjelovala su dva profesora iz dvije različite srednje škole. Intervju se sastoji od 6 pitanja otvorenog tipa.

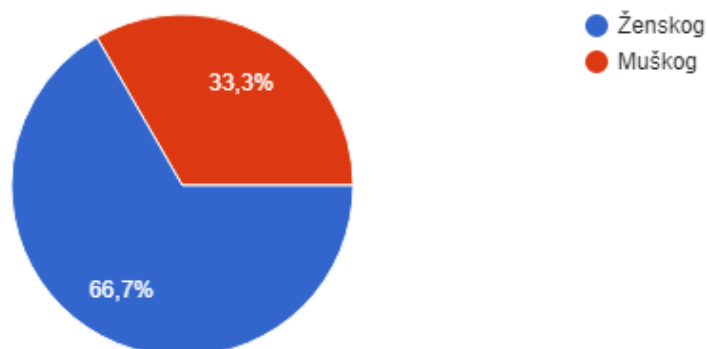
Anketiranje učenika i intervju s profesorima proveden je u svibnju 2018. godine.

6.3. Rezultati istraživanja

Prvo se pitanje u upitniku odnosilo na spol ispitanika. Od ukupno 40 anketiranih učenika 4.razreda srednje škole, 39 ih je odgovorilo na navedeno pitanje. 66% ispitanika ženskog je spola, dok ih je 33,3% muškog spola.

1. Kojeg ste spola?

39 odgovora

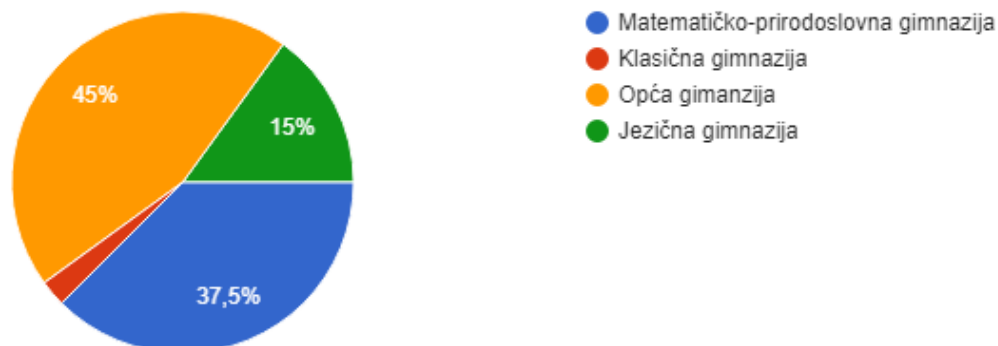

Grafikon br.1 Spol ispitanika

Drugo se pitanje odnosi na školu koju učenici pohađaju. Njih 45% polaznici su opće gimnazije, 37,5% prirodoslovno-matematičke gimnazije te 15% jezične gimnazije. Najveći odaziv na *online* anketu bio je kod učenika opće gimnazije.

2. Označite školu koju pohađate

40 odgovora

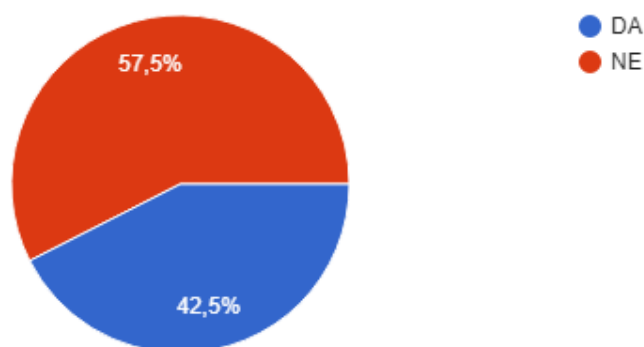

Grafikon br.2 Škola koju ispitanici pohađaju

Prvo konkretno pitanje u online anketi odnosi se obveznu lektiru u sklopu nastave hrvatskoga jezika, a pitanje je čitaju li učenici redovito obveznu lektiru. 57,5% odgovorilo je da ne čita redovito obveznu lektiru, dok je 42,5% potvrdilo da čita knjige s popisa obvezne lektire.

3. Čitate li redovito obveznu lektiru u sklopu nastave hrvatskoga jezika?

40 odgovora

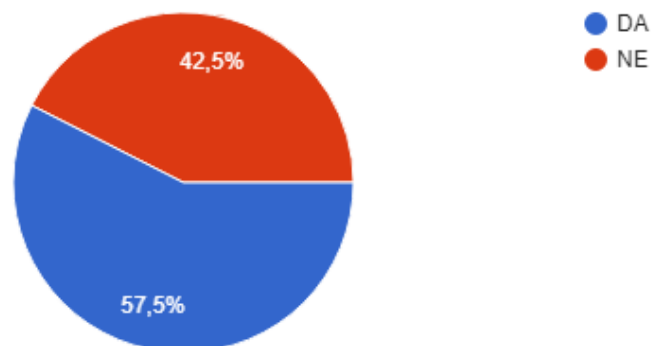

Grafikon br.3 Čitaju li učenici lektiru u sklopu nastave hrvatskoga jezika

Također sam postavila pitanje čitaju li učenici povremeno sadržaj koji nije u sklopu školske lektire, rezultat je pokazao da njih 57,5% čita i sadržaj izvan školske lektire, a njih 42,5% ne čita ništa što se ne ubraja u školsku lektiru.

4. Čitate li i povremeno sadržaj koji nije u sklopu školske lektire?

40 odgovora

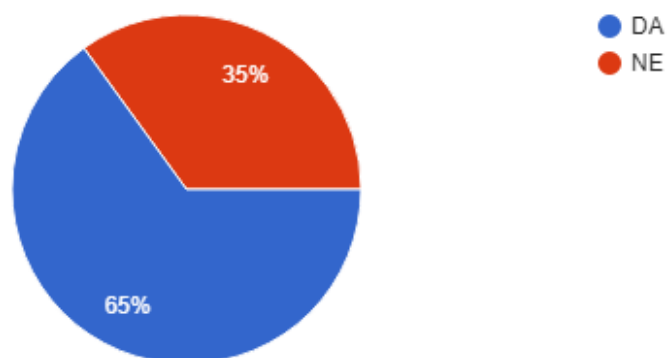

Grafikon br.4 Čitaju li učenici povremeno sadržaj koji nije u sklopu lektire

Sljedeće pitanje odnosi se na samu e-lektiru. Pitanje je jesu li učenici upoznati s informacijom da im je dostupna besplatna e-lektira. 65% je učenika dogovorilo da znaju da im je dostupna besplatna e-lektira, dok 35% njih nije znalo za to.

5. Jeste li znali da vam je dostupna besplatna e-lektira?

40 odgovora

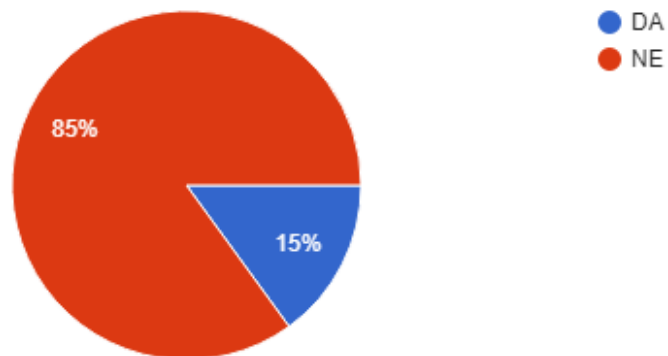

Grafikon br.5 Jesu li učenici znali da im je dostupna besplatna e-lektira

Na pitanje imaju li svoj račun na web stranici www.lektire.skole.hr, čak je 85% učenika odgovorilo je da nema otvoren vlastiti račun na navedenoj stranici, a samo je 15% učenika odgovorilo da ima račun.

6. Imate li svoj račun na web stranici <https://lektire.skole.hr>?

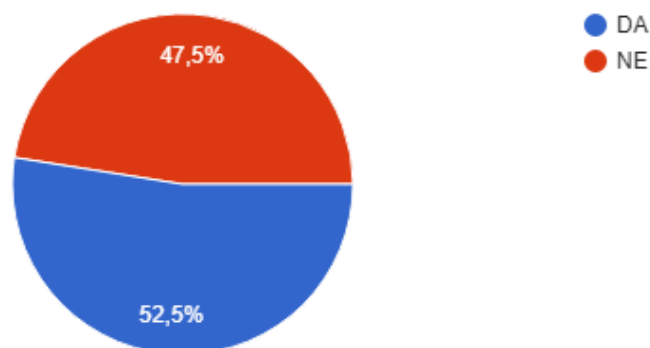
40 odgovora

Grafikon br.6 Imaju li učenici račun na našoj platformi za besplatno dostupnu e-lektiru
Na pitanje jesu li koristili navedenu stranicu, 52,5% učenika je odgovorilo da jest, a 47,5% nikada nije koristilo stranicu. Rezultati ovog pitanja pomalo su nelogični, jer je u prethodnom odgovoru samo 15% učenika odgovorilo da imaju otvoren vlastiti račun.

7. Jeste li koristili navedenu stranicu, odnosno jeste li putem nje čitali e-lektiru?

40 odgovora

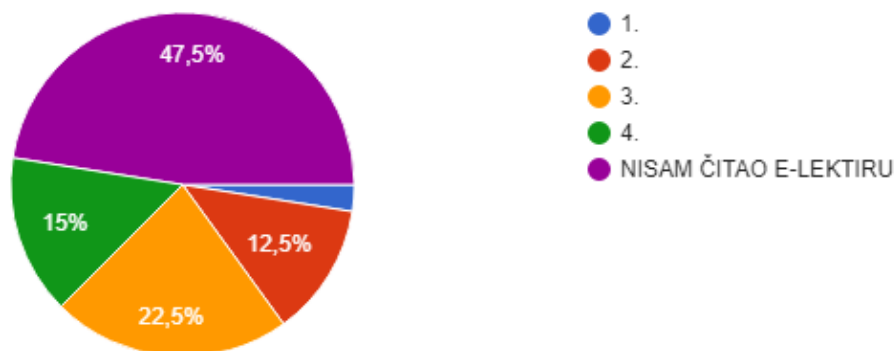

Grafikon br.7 Jesu li učenici koristili stranicu za e-lektire

Učenici su u 4. razredu srednje škole odgovorili da su e-lektiru čitali većinom u 3. razredu srednje škole, njih 22,5% je tako odgovorilo. Zatim je 15% učenika odgovorilo da su u 4. razredu najviše koristili e-lektiru, dok je njih 12,5% odgovorilo da su u 2. razredu srednje škole najčešće posegnuli za e-lektirom. Gotovo polovica njih potvrdila je svoj odgovor od ranije, da nisu koristili e-lektiru. Nitko nije označio da mu je e-lektira najviše poslužila u 1. razredu.

8. Ako je prethodni odgovor pozitivan, u kojem ste razredu srednje škole najčešće posegnuli za e-lektirom?

40 odgovora

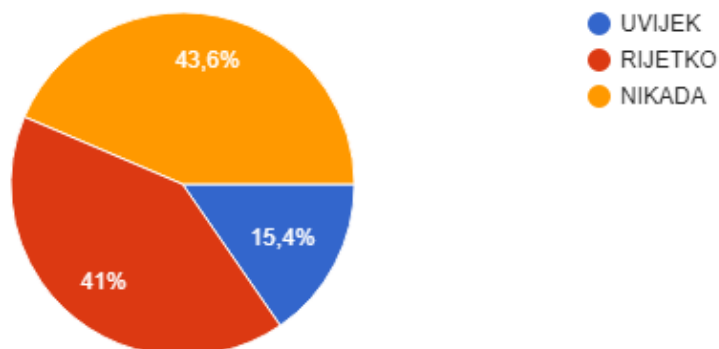

Grafikon br.8 U kojem se razredu srednje škole učenici najčešće koristili e-lektiru

Još jedno pitanje radi utvrđivanja što točnijeg postotka korištenja glasilo je u kojoj ste mjeri koristili e-lektiru. 43,6% učenika odgovorilo je da nije nikada koristilo. 41% učenika označilo je da je e-lektiru koristilo rijetko, te 15,4% učenika odgovara da je e-lektiru koristilo uvijek.

9. U kojoj ste mjeri koristili e-lektiru?

39 odgovora

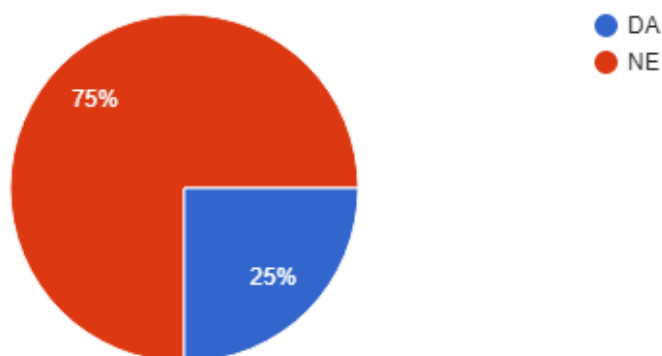

Grafikon br.9 U kojoj su mjeri učenici koristili e-lektiru

Sljedeće je pitanje glasilo jesu li učenici pročitali bilo koju e-knjigu, bez obzira na izvor, dakle da izvor nije spomenuta stranica www.lektire.skole.hr. Njih 75% odgovorilo je na ovo pitanje negativno, dok je samo njih 25% odgovorilo da su pročitali neku e-knjigu.

10. Jeste li pročitali bilo koju e-knjigu(da nije izvor <https://lektire.skole.hr>)?

40 odgovora

Grafikon br.10 Jesu li učenici pročitali neku drugu e-knjigu(da izvor nije stranica <https://lektire.skole.hr>)

Za učenike koji su prethodni odgovor označili pozitivno, dakle da su pročitali bilo koju knjigu kojoj izvor stranica www.lektire.skole.hr, pitanje je bilo gdje su pronašli e-knjigu. Sedam je

učenika odgovorilo na pitanje te su svi naveli drugi izvor. Tako su odgovori bili Amazon, Library Genesis, Scribd, Wattpad. Određeni učenici niti sami nisu znali kako su došli do e-knjige, nekima je profesorica hrvatskoga slala lektire u elektroničkom obliku, dok je bilo i učenika koji su svjesno koristili ilegalne platforme.

11. Ako je prethodni odgovor za vas pozitivan, gdje ste pronašli pročitane e-knjige?

7 odgovora

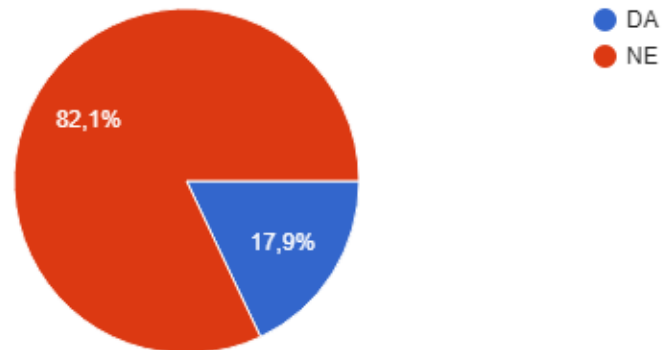
Amazon, Library Genesis
Scribd
Ne znam.
Profesorica nam je slala određene lektire u elektroničkom obliku na razredni mail.
Na internetu
Wattpad aplikacija
Ilegalno verzija na engleskom, preko e citaca

Slika br. 1 Izvor e-knjige koju su učenici pročitali

Na je pitanje daju li učenici prednost e-lektiri/e-knjizi, nad tiskanom knjigom. Čak je 82,1% učenika na ovo pitanje odgovorilo negativno, dok je 17,9% učenika reklo da daju prednost elektroničkim izvorima nad tiskanim.

12. Dajete li prednost e-lectiri nad tiskanom knjigom?

39 odgovora

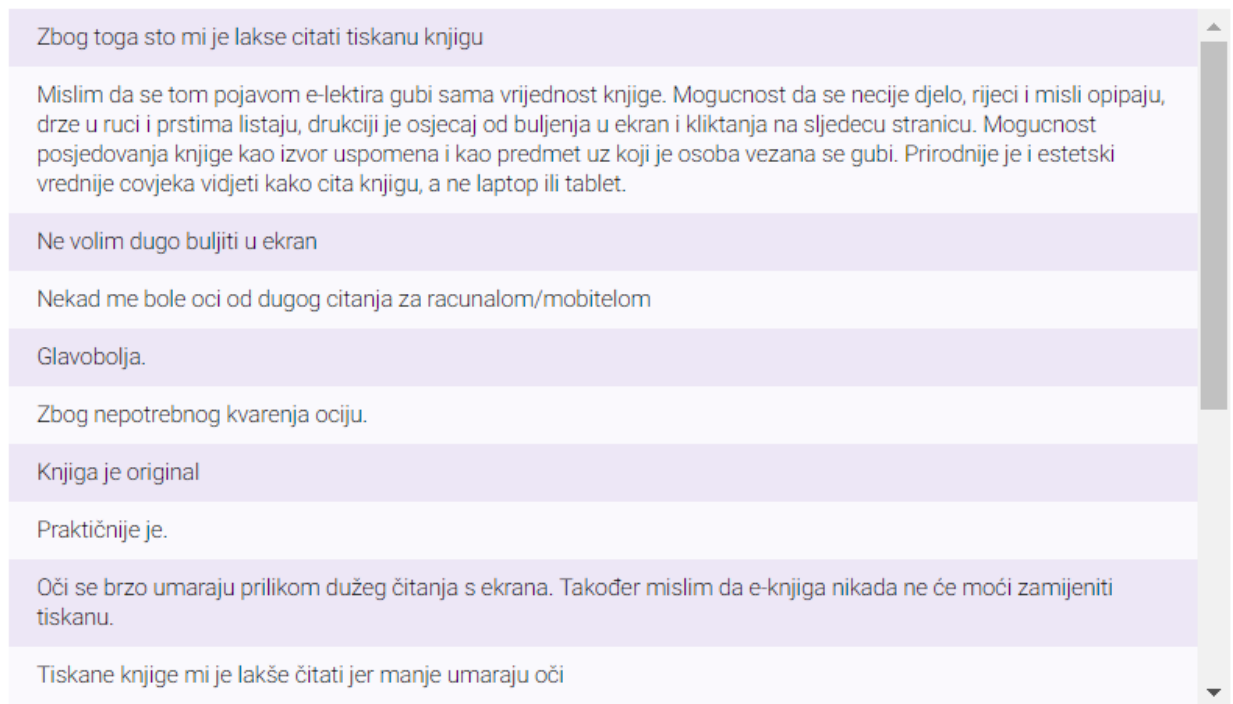

Grafikon br.11 Daju li učenici prednost e-lectiri nad tiskanom knjigom

Na pitanje zašto daju prednost tiskanoj ili elektroničkoj knjizi, odgovorilo je devetnaest učenika. Neki od govora jesu da je e-knjiga praktičnija te da je veća dostupnost. Neki su se odgovori poklapali, a to je većinom da im je tiskana knjiga bolja zbog same praktičnosti, čitanja i listanja tiskane knjige u odnosu na e-knjigu te su naveli da im e-knjiga umara oči i prouzroči glavobolju.

13. Obrazložite prethodni odgovor.

19 odgovora

Zbog toga sto mi je lakse citati tiskanu knjigu

Mislim da se tom pojavom e-lectira gubi sama vrijednost knjige. Mogucnost da se necije djelo, rijeci i misli opipaju, drze u ruci i prstima listaju, drukciji je osjecaj od buljenja u ekran i kliktanja na sljedecu stranicu. Mogucnost posjedovanja knjige kao izvor uspomena i kao predmet uz koji je osoba vezana se gubi. Prirodnije je i estetski vrednije covjeka vidjeti kako cita knjigu, a ne laptop ili tablet.

Ne volim dugo buljiti u ekran

Nekad me bole oci od dugog citanja za racunalom/mobitelom

Glavobolja.

Zbog nepotrebnog kvarenja ociju.

Knjiga je original

Prakticnije je.

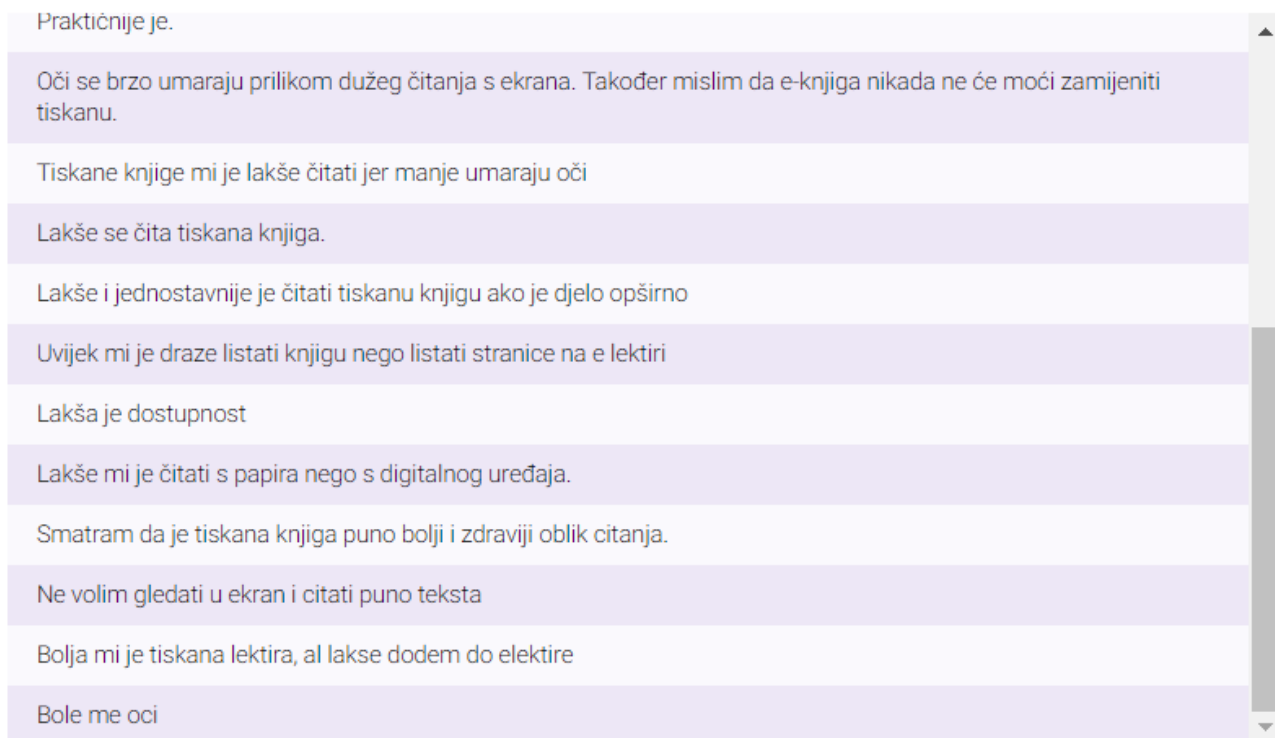
Oci se brzo umaraju prilikom duzeg citanja s ekrana. Također mislim da e-knjiga nikada ne će moći zamijeniti tiskanu.

Tiskane knjige mi je lakše čitati jer manje umaraju oči

Slika br.2 Obrazloženje odgovora na prethodno pitanje ima li prednost tiskana ili e-knjiga

13.Obrazložite prethodni odgovor.

19 odgovora

Slika br.3 Obrazloženje odgovora na prethodno pitanje ima li prednost tiskana ili e-knjiga

6.4. Rasprava i komentar istraživanja

Nakon završetka istraživanja možemo usporediti dobivene rezultate te dati komentar na njih. U *online* istraživanju među učenicima, relativno je mali broj njih sudjelovao. Dakle od četiri pozvana razreda, samo se oko 30% svakoga razreda odazvalo pozivu te ispunjavanju ankete. Treba istaknuti kako su poziv na ispunjavanje ankete dobili samo određeni četvrti razredi srednjih gimnazijskih škola. Iz toga razloga uzorak je bio mali, svega 40 sudionika. U istraživanju među učenicima sudjelovalo je više djevojaka, njih 26 (66,7%), dok je muških sudionika bilo 13 (33,3%), jedna osoba nije se izjasnila na pitanje za spol. S obzirom na pohađanje određene škole, 18 (45%) je učenika s opće gimnazije pristupilo anketi, njih 15 (37,5%) s matematičke te 6 (15%) s jezične. Na pitanje je čitaju li učenici redovito obveznu lektiru, njih 23 (57,5%) reklo je da ne čita redovito obveznu lektiru, dok je samo njih 17 (42,5%) potvrdilo da čita knjige s popisa obvezne lektire. Ovaj je odgovor pokazatelj male zainteresiranosti za lektiru općenito, tako da podaci o e-lektiri nisu začuđujući. Na pitanje čitaju li učenici povremeno i sadržaj koji nije u sklopu školske lektire, rezultat je pokazao da

njih 23 (57,5%) čita i sadržaj izvan školske lektire, a njih 17 (42,5%) ne čita ništa što nije dio školske lektire. S obzirom da su ispitivanju pristupili gimnazijalci, ova je statistika pomalo poražavajuća. Na pitanje znaju li učenici da im je dostupna besplatna e-lektira 26 (65%) je učenika dogovorilo da znaju da im je dostupna besplatna e-lektira, dok 14 (35%) njih nije znalo da postoji besplatna e-lektira. Zanimalo me imaju li svoj račun na web stranici www.lektire.skole.hr, čak je 34 (85%) učenika reklo da nema otvoren vlastiti račun na navedenoj stranici, a samo je 6 (15%) učenika odgovorilo potvrdno. Nadalje me zanimalo jesu li koristili navedenu stranicu, 21 (52,5%) učenika je odgovorilo da jest, a 19 (47,5%) nikada nije koristilo stranicu. Rezultati ovog pitanja pomalo su nelogični, jer je u prethodnom odgovoru samo 15% učenika odgovorilo da imaju otvoren vlastiti račun, no možda su učenici stranici pristupali s tuđih računala, jer je prijava potrebna za korištenje. Zanimalo me također u kojemu su razredu srednje škole učenici najčešće radije posegnuli za e-lektirom. Na pitanje u kojem su razredu najčešće posegnuli za e-lektirom, odgovorili da su e-lektiru čitali većinom u 3. razredu srednje škole, njih 9 (22,5%) je tako odgovorilo. Zatim je 6 (15%) učenika odgovorilo da su u 4. razredu najviše koristili e-lektiru, dok je njih 2 (12,5%) odgovorilo da su u 2. razredu srednje škole najčešće posegnuli za e-lektirom. Gotovo polovica njih, 19 (47,5%), potvrdila je svoj odgovor od ranije, da nisu koristili e-lektiru. Čini se kako je u 1. razredu srednje škole u njihovom slučaju, ona bila korištena u maloj mjeri, jer nitko nije glasao za 1. razred. Razlog je vjerojatno nedovoljna popularnost u to vrijeme, ali možda i manja motivacija za čitanjem lektire, jer je pred kraj srednje škole, odnosno pred početak mature e-lektira najkorištenija. Postavila sam i pitanje u kojoj su učenici mjeri koristili e-lektiru u svom školovanju, radi utvrđivanja što točnijeg postotka korištenja, 17 (43,6%) učenika odgovorilo je da nije nikada koristilo. 16 (41%) učenika označilo je da je e-lektiru koristilo rijetko, te 6 (15,4%) učenika odgovara da je e-lektiru koristilo uvijek. Sljedeće je pitanje glasilo jesu li učenici pročitali bilo koju e-knjigu, bez obzira na izvor, dakle da izvor nije spomenuta stranica www.lektire.skole.hr. Čak njih 30 (75%) odgovorilo je na ovo pitanje negativno, dok je samo njih 10 (25%) odgovorilo da su pročitali neku e-knjigu. To je pokazatelj da ni suvremeni mediji, uređaji koje svakodnevno koriste, učenike ne privlače k čitanju i knjizi, čak i kada se ne radi o lektiri. Sljedeće se pitanje nadovezuje na prethodno te glasi gdje su učenici pronašli e-knjigu koju su pročitali. Sedam je učenika odgovorilo na pitanje te su svi naveli drugi izvor. Tako su odgovori bili Amazon, Library Genesis, Scribd, Wattpad. Određeni učenici niti sami nisu znali kako su došli do e-knjige, nekima je profesorica hrvatskoga slala lektire u elektroničkom obliku, dok je bilo i učenika koji su svjesno koristili ilegalne platforme. Jedno od posljednjih i bitnih pitanja bilo je pitanje daju li učenici prednost

e-lektiri/e-knjizi, nad tiskanom knjigom. Čak je 32 (82,1%) učenika na ovo pitanje odgovorilo negativno, dok je 7 (17,9%) učenika reklo da daju prednost elektroničkim izvorima nad tiskanim. Na posljednje sam pitanje od učenika tražila da mi napišu obrazloženje svog zadnjeg odgovora. Na pitanje zašto daju prednost tiskanoj ili elektroničkoj knjizi, odgovorilo je devetnaest učenika. Neki od govora koji idu u prilog e-knjizi glasili su da je e-knjiga praktičnija te da je veća dostupnost. Puno je više učenika reklo da prednost daju tiskanoj knjizi. Neki su se odgovori poklapali, a to je većinom da im je tiskana knjiga praktičnija zbog samo čitanja i listanja, kao i činjenica da ih od elektroničkih uzdanja boli glava ili oči. Fizičkim smetnjama kod učenika vjerojatno doprinosi i neposjedovanje kvalitetne opreme pomoću koje bi čitanje bilo lakše i zabavnije. Mobiteli i računala nisu najbolji izbor, a e-čitači, koji su namijenjeni upravo samo za čitanje, su ipak u Hrvatskoj još slabo razvijeni i dostupni, a razlog tomu je i cijena te nabava.

U drugom su djelu istraživanja sudjelovale i bile ispitane putem intervjua dvije profesorice hrvatskoga jezika. Intervju je bio strukturiran te je dostupan u poglavljima 8.1 te 8.2 s cjelovitim pitanjima i odgovorima. Profesorica Nataša Puljašić predaje u Gimnaziji u Požegi, a mišljenja je da čitalačke navike među učenicima danas opadaju te ona pokušava poticati na iste, bez obzira bila to tiskana ili elektronička građa. Poticanje na čitanje je bitno, navodi profesorica, te svoje učenike potiče i predlaže razne izvore, bez obzira bile to tiskane ili elektroničke knjige. Stranicom na kojoj je dostupna besplatna e-lektira vrlo je zadovoljna te se i sama nekada posluži njezinim sadržajem. Ipak, profesorica navodi da u odabiru digitalnih medija danas treba biti vrlo oprezan, jer učenici nerijetko odabiru krive, uređaje koji oduzimaju više pozornosti, nego što pomognu u čitanju i učenju. Također naglašava da učenike treba educirati kako bi sami znali razaznati koje su pozitivne a koje negativne strane digitalnih medija, odnosno, što im pomaže a što im odvlači pažnju kod čitanja i učenja.

Mišljenje profesorice Snježane Terzić iz dugoselske gimnazije većinom se podudara s mišljenjem profesorice Puljašić. Također svoje učenike srednjoškolce potiče na pitanje lektire i književnih djela, bez obzira hoće li učenici čitati e-knjige ili tiskane. Profesorica preferira tiskane knjige, ali svjesna je prednosti koje ima e-knjiga, samim time i e-lektira te je kao prednost prije svega navela veću dostupnost. Web stranica s e-lektirama ponekada posluži i profesorici te ju smatra vrlo korisnom, kako za sebe, tako i za njezine učenike. Ipak se na zadnje pitanje što misli o digitalnim medijima, kao i profesorica Puljašić, bez obzira na svoj pozitivan stav o e-knjizi, osvrnula s oprezom te izjavila da digitalni mediji, uz mogućnosti

koje pružaju, imaju i svoje negativne strane. Stoga svojim učenicima uvijek ostavlja na izbor i promišljanje na koji će način pročitati i obraditi lektirno djelo.

7. Zaključak

Inicijativa „Bulaja naklade“ i CARNeta za pokretanje besplatno dostupne e-lektire djelomično je *probudila* rasprave i diskusije na temu e-lektire u Hrvatskoj, o kojoj se do tada jako malo govorilo i pisalo. Učenici su okruženi tehnologijom i novim medijima, stoga je bio logičan slijed sadržaj lektire prebaciti u digitalni oblik i ponuditi čitanje u digitalnom okruženju. Time je dostupnost književnih djela svedena na najviši nivo, kao i činjenica da lektira više nije suhoparno čitanje i listanje stranica, već je e-lektira popraćena i zanimljivim sadržajima kao što su audiovizualna djela ili različiti prilagodljivi formati. Ipak, testirani učenici su pokazali određenu averziju i odbojnost prema e-lektiri, stavljajući još uvijek većinom tiskanu knjigu na prvo mjesto. Razlog je možda i slaba dostupnost uređaja za čitanje, a uređaji (mobiteli, računala) preko kojih učenici čitaju e-lektiru nisu namijenjeni samo toj svrsi, stoga nemaju sve komponente koje imaju e-čitači (prilagodba svjetla, veličine slova, lakoća držanja na dlanu i ostalo). Slaba dostupnost jest posljedica visoke cijene i male dostupnosti e-knjiga općenito u Hrvatskoj. Zaključak je da učenici nedovoljno koriste e-lektiru. Nekolicina učenika nije upoznata s informacijom da besplatna e-lektira postoji i da je dostupna svima.

Valja utvrditi razlog takvog stanja. Na temelju istraživanja vidljiva je slaba uporaba e-lektire i opća je zainteresiranost na niskoj razini. Moje je mišljenje da su učenici još uvijek u fazi prilagodbe na elektroničke knjige. Razlog nepotpunog prihvatanja jest i okolina, koja nameće tiskanu knjigu kao prvi izbor radi praktičnosti i ekonomičnosti, a upravo bi e-knjiga gledajući dugoročno bila isplativija i svakako je praktičnija. Knjižničarski bi skupovi trebali više pažnje posvetiti e-knjizi s naglaskom na e-lektiru jer je sama promocija e-lektire slaba. Na svega par kongresa spomenula se sama e-lektira i projekt koji omogućuje besplatnu e-lektiru u Hrvatskoj, posljedica je zasigurno loša upućenost učenika i njihovih profesora. Potrebno je vrijeme da učenici ali i njihovi profesori prihvate novu dimenziju čitanja i da odbace averziju prema digitalnim medijima i e-knjizi. Prihvatanjem novih medija mladi bi si olakšali proces obrazovanja i stjecanja znanja.

E-knjiga za neke čitatelje nikada neće biti zamjena za tiskanu knjigu, no ipak ona ima i svoje pozitivne strane koje su velika prednost u odnosu na tiskane knjige s obzirom na ubrzan i moderan način života danas.

8. Dodatak

8.1. Anketa

Poštovani,

Molimo Vas da se uključite u istraživanje upotrebe e-lektire u srednjoškolskom obrazovanju. Molimo Vas da pažljivo čitate i slijedite upute.

Ovo se istraživanje provodi za potrebe diplomskog rada studentice Mateje Bulaja na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, smjer Bibliotekarstvo. Rad se piše pod mentorstvom izv. prof. dr.sc. Daniele Živković. Ispunjavanje upitnika je dobrovoljno i anonimno te u svakom trenutku imate pravo odustati od sudjelovanja. Svi dobiveni podaci promatrat će se samo na grupnoj razini te će se koristiti isključivo u svrhe izrade diplomskog rada. Vaše ispunjavanje upitnika smatra se pristankom na sudjelovanje u istraživanju. Za ispunjavanje upitnika potrebno je oko 5 minuta. Molimo Vas da na sva pitanja odgovorite iskreno i da ih pažljivo čitate te da odgovorite na sva pitanja.

Za dodatke informacije možete se obratiti na mail:

bulajamateja@hotmail.com

Hvala na uloženom vremenu i trudu!

1. Kojeg ste spola :

a) Muškog

b) Ženskog

2.) Označite školu koju pohađate.

a) Matematičko-prirodoslovna gimnazija

b) Klasična gimnazija

- c) Opća gimnazija
- d) Jezična gimnazija

3. Čitate li redovito obveznu lektiru u sklopu nastave hrvatskoga jezika?

- a) DA
- b) NE

3. Čitate li i povremeno sadržaj koji nije u sklopu školske lektire?

- a) DA
- b) NE

4. Jeste li znali da vam je dostupna besplatna e-lektira?

- a) DA
- b) NE

5.) Imate li svoj račun na web stranici <https://lektire.skole.hr>?

- a) DA
- b) NE

6.) Jeste li koristili navedenu stranicu, odnosno jeste li putem nje čitali e-lektiru?

- a) DA
- b) NE

7.) Ako je prethodni odgovor pozitivan, u kojem ste razredu srednje škole najčešće posegnuli za e-lektinom?

- a) 1.

b)2.

c)3.

d)4.

e)NISAM ČITAO E-LEKTIRU

8.)U kojoj ste mjeri koristili e-lektiru?

a) UVIJEK

b) RIJETKO

c)NIKADA

9.)Jeste li pročitali bilo koju e-knjigu(da nije izvor <https://lektire.skole.hr>)?

a)DA

b)NE

10.)Ako je prethodni odgovor za vas pozitivan, gdje ste pronašli pročitane e-knjige?

11.)Dajete li prednost e-lektiri nad tiskanom knjigom?

a)DA

b)NE

12.Obrazložite prethodni odgovor.

8.2. Intervju br.1

Profesorica hrvatskog jezika, Nataša Puljašić (Prirodoslovno-matematička gimnazija, Požega)

1.)Koriste li vaši učenici e-lektiru?

Učenici svake godine dobiju popise obavezne i izborne lektire. Cilj je što više ih poticati na čitanje, bilo na tradicionalan način ili korištenjem suvremene tehnologije. U skladu s osobnim afinitetima, pojedini učenici koriste i e-lektiru i ostale digitalizirane materijale kao pomoć u svladavanju i razumijevanju pojedinih tekstova.

2.)Potičete li ih na čitanje e-lektire?

Svoje učenike nastojim poticati na čitanje, uključujući i e-lektire te ih upućujem na pojedine korisne stranice, no općenito je interes za čitanjem, posebno lektirne građe u sve većem opadanju.

3.)Koji je vaš osobni stav o e-lektiri/e-knjizi?

Osobno preferiram tradicionalne književne predloške, no svjesna sam potrebe udovoljavanja suvremenim potrebama nastave i učenika, stoga nemam ništa protiv korištenja suvremenih pomagala, pogotovo ako će to motivirati učenike na čitanje što predstavlja sve veći izazov za profesore. Također smatram pozitivnim dostupnost e-lektira svim korisnicima, za razliku od tradicionalnih predložaka kojih knjižnice često nemaju u dovoljnom broju za sve korisnike.

4.)Što mislite o web stranici(<https://lektire.skole.hr>) koja omogućuje pristup besplatnoj e-lektiri?

Spomenutu stranicu smatram vrlo korisnom u približavanju sadržaja potrebama učenika, kao i sve ostale stranice koje mogu poslužiti kao pomoć u svladavanju srednjoškolskoga gradiva.

5.) Koristite li vi osobno web stranicu(<https://lektire.skole.hr>) i u koje svrhe?

Osobno ponekad koristim spomenutu stranicu prilikom približavanja sadržaja učenicima na nastavi ili kako bih ih uputila na dodatne audio i vizualne materijale koji im mogu približiti i osuvremeniti pojedine lektire.

6.) Smatrate li da digitalni mediji pozitivno ili negativno utječu na učenike?

Smatram da kod učenika treba sustavno raditi na razvoju kritičkoga pristupa svim oblicima medija, posebno digitalnim medijima koje oni dominantno koriste jer je izuzetno važno razlikovati kvalitetne i korisne materijale od onih nepotpunih, netočnih, čak i potencijalno opasnih koji su im svakodnevno plasirani na različitim internetskim platformama. U tom kontekstu digitalni mediji mogu izrazito pozitivno utjecati na učenike (razvoj kritičkog mišljenja, pomoć u učenju, zabava, opuštanje), ali oni imaju i svoje negativne strane (pretjerano korištenje računala, dovođenje u potencijalno opasne situacije), stoga je važno što više educirati učenike kako bi bili upoznati i s pozitivnim i negativnim stranama korištenja digitalnih medija.

8.3. Intervju br.2

Profesorica hrvatskog jezika, Snježana Terzić (Opća gimnazija, Dugo Selo)

1.)Koriste li vaši učenici e-lektiru?

Učenici uglavnom koriste tiskana izdanja lektira, no ponekad posegnu i za e-lektirama ako nisu u mogućnosti otići do gradske knjižnice ili djelo nisu posudili u školskoj knjižnici.

2.)Potičete li ih na čitanje e-lektire?

Učenike obavještavam o mogućnosti korištenja e-lektire. Potičem ih na čitanje lektirnih djela, ali i općenito čitanje književnih djela, neovisno radi li se o tiskanom ili e-izdanju knjige.

3.)Koji je vaš osobni stav o e-lektiri/e-knjizi?

Iako preferiram tiskana izdanja knjiga, e-lektire/e-knjige su lakše i brže dostupne.

4.)Što mislite o web stranici(<https://lektire.skole.hr>) koja omogućuje pristup besplatnoj e-lektiri?

Stranica <https://lektire.skole.hr> olakšala je učenicima, ali i nastavnicima pristup lektirama. Lektire je sada moguće nabaviti u bilo koje vrijeme. Isto tako, osim samih e-lektira, stranica nudi i mogućnost korištena audio i video zapisa.

5.) Koristite li vi osobno web stranicu(<https://lektire.skole.hr>) i u koje svrhe?

Ponekad koristim stranicu. Uglavnom kada nemam u svojoj biblioteci neko lektirno djelo ili nisam posudila u gradskoj ili školskoj knjižnici. Također, koristim audio i video zapise djela koji su dostupni na stranici <https://lektire.skole.hr> u svrhu nastave hrvatskoga jezika.

6.) Smatrate li da digitalni mediji pozitivno ili negativno utječu na učenike?

Smatram kako digitalni mediji imaju svoje prednosti, ali i mane (kao i tiskana izdanja djela), stoga učenicima uvijek ostavljam na vlastiti izbor korištenje jednog ili drugog oblika djela.

9. Literatura

- 1.) Adcock, E.P. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.
- 2.) Alerić, M. et.al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016.
- 3.) Bibliografija. // Leksikon JLZ, A-Ž. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1974.
- 4.) Dasović, E. ; Petković, G. ; Pasanec Preprotić, S. Oblikovanje i budućnost knjižnog uveza u svijetu e-knjige. // Technical journal 9, 4(2015), str. 440-445.
- 5.) O projektu eLektire. // eLektire.skole.hr. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (25.5.2018.).
- 6.) E-lektire – osvrt na okrugli stol. 2015. // Hrvatska udruga školskih knjižničara. Dostupno na: <http://www.husk.hr/e-lektire-osvrt-na-okrugli-stol/> (25.5.2018.).
- 7.) Horvat, A. ; Živković, D. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
- 8.) Horvat, A.; Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo. 1. elektroničko izd. (prema tiskanom izd. Iz 2009). Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Datoteka ePub. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.hr/2002/> (15. 5. 2018.).
- 9.) ISBD(ER) : međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.
- 10.) Lončar, M. Elektronička knjiga i elektronički čitač kao nova usluga: iskustva i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013).
- 11.) Medić, I. Da li se budućnost knjige krije u neutralnom papiru ili alternativnom mediju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 1/4(1996).
- 12.) Milički, J. ; Sudarević A. Ispitivanje stavova i iskustva čitanja e-knjige među Google generacijom u RH. // Hrčak 51-52(2016).
- 13.) Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017.do 2022.godine. Ministarstvo kulture. Dostupno na: <http://www.minkulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf> (15.5.2018.).
- 14.) Prensky, M. Digitalni urođenici, digitalni pridošlice. // Edupoint. Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/40/clanci/3.html> (15.5.2018.).
- 15.) Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja, Zagreb : Školska knjiga, 1986.
- 16.) Rosandić, D. Metodika književnoga odgoja. Zagreb : Školska knjiga, 2005.

17.) Selthofer, J. Design of e-books: readers' expectations in a comparative perspective. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova 6, 1-2(2013), str. 91-97. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/119583> (15.5.2018.).

18.) The Evolution of the Kindle e-Reader – in Pictures. // Good e-Reader. Dostupno na: <http://goodereader.com/blog/electronic-readers/the-evolution-of-the-kindle-e-reader-in-pictures> (15.5.2018.).

19.) Tomašević, N. Kreativna industrija i nakladništvo: e-knjiga. Zagreb : Ljevak, 2015.

20.) Webinar o razvoju e-lektira i razmjena ideja. 2016. // CARNET: Znanje povezuje. Dostupno na: https://www.carnet.hr/webinari/razvoj_e-lektira_i_razmjena_ideja (5.6.2018.).